

Fredrik Larsson

Vallgatan mellan Brogatan och Kyrkogatan

Halland, Halmstad stad, Vallgatan, RAÄ 44:1

Undersökningsår: 2014



KULTURMILJÖ
HALLAND



**KULTURMILJÖ
HALLAND**

Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2014.

Arkeologisk förundersökning 2014.

Layout: A. Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte och metod	5
Resultat	5
Tolkningsförslag	9
Åtgärdsförslag	10
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10
 Bilagor	11
Bilaga 1 Kulturlagerföljd	
Bilaga 2 Fältritning	
Bilaga 3 Renritning	



Figur 1. Översiktskarta över Halmstad innerstad med schaktet för den antikvariska kontrollen rödmarkerat. Skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

I samband med att en äldre VA-ledning skulle bytas ut i Vallgatan i delen mellan Brogatan och Kyrkogatan genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Det fanns en viss möjlighet att påträffa spåren av Västerport från 1600-talets befästningsanläggning som omgärdat staden. Då den nya VA-ledningen skulle förläggas i samma schakt som den gamla skulle eventuella arkeologiska lämningar beröras så lite som möjligt. Det visade sig att större delen av området för den antikvariska kontrollen redan var söndergrävt av den äldre VA-ledningen, serviser till ledningen samt en del kabelnedgrävningar. I norra delen av schaktet framkom dock fyra sektioner med kulturlager och rester av kulturlager som lämnades intakta. Sannolikt utgör kulturlagren rester av den försvarsvall som funnits på platsen, alternativt utgjort en smal passage mellan försvarsvall och början på bebyggelse.

BAKGRUND

Under maj till juli år 2014 genomfördes en antikvarisk kontroll av personal från Kulturmiljö Halland då personal från Laholmsbuktens VA skulle ersätta en äldre VA-ledning. I samband med förläggningen av den nya VA-ledningen i Vallgatan, i delen mellan Brogatan och Kyrkogatan, fanns en viss möjlighet att påträffa Västerport och eventuellt spåren av en befästningsvall tillhörande 1600-talets befästningsverk som omgärdat staden.

Den antikvariska kontrollen genomfördes i mycket blandad väderlek från kraftigt regn till strålande solsken och varmt sommarväder.

SYFTE OCH METOD

Arbetet med VA-ledningen påbörjades i den norra delen av Vallgatan och gick i sydlig riktning. Efter att hela schaktet grävts gjordes enstaka nedgrävningar i samma schakt för att byta serviser. Den antikvariska kontrollen skedde ställvis med tätare kontroller i början då det norra området var det arkeologiskt mest intressanta.

Det visade sig också efterhand att de södra delarna var söndergrävda inom det område som berördes av VA-ledningen. Då totalstation eller GPS ej kunde användas vid den antikvariska kontrollen på grund av den smala gatan samt tätt intilliggande fastigheter genomfördes manuella inmätningar av schaktets sträckning som sedan digitaliserades utifrån de tagna måtten.

RESULTAT

Den antikvariska kontrollen i Vallgatan var belägen inom raä 44:1 som utgörs främst av de medeltida lämningarna av Halmstad. Schaktet berörde Vallgatans sträckning mellan Brogatan och Kyrkogatan. Den äldre VA-ledningen bestod av ett gjutjärnsrör som låg i den västra delen av schaktet. Norra delen av schaktet låg nära Västerport, dock kunde inga spår iaktas av porten under den antikvariska kontrollen. 1,5 meter söder om norra schaktkanten, i



västra sektionsväggen, på en sträcka av cirka 1,4 meter påträffades kulturlager (sektion 1).

Söder därom med 1,10 meters lucka till sektion 1 kom ytterligare en sträcka på 2,40 meter med kulturlager (sektion 2). Det var sex olika kulturlager som frilades där tjockleken var mellan 0,02-0,20 meter. De dominerande kulturlagren bestod av mörkgrå finkornig sand respektive svart smetig sand. I den något smetiga sanden fanns förekomst av bränd lera samt en större sten, cirka 0,10x0,09 meter stor. I kulturlagret med mörkgrå sand påträffades ett handsmitt järnspik (tillvaratogs ej). Under 0,4 meter av moderna fyllnadsmassor kom ett



Figur 3. Sektion 1. Foto taget mot väster. (Fotonummer: 2014-65-1). Fotograf: Fredrik Larsson.

lager med grå relativt finkornig sand med inslag av träkol, tegel och en bit slagg (tillvaratogs ej). Totala kulturlagertjockleken var 0,65-0,73 meter.

Kulturlagren lämnades intakta och VA-schaktet flyttades något åt väster samt blev smalare i sydlig riktning. Det framkom även en tunn kulturlagerrest (sektion 3) i östra delen av schaktet på grund av att en del av schaktväggen rasade. Kulturlagerresten började cirka 17 meter söder om schaktets norra kant. Sektionens längd var 2 meter nord-sydlig och kulturlagren omfattade totalt 0,27 meters tjocklek. Huvuddelen av kulturlagret var dock



Figur 4. Sektion 2. Foto taget mot väster. (Fotonummer: 2014-65-17) Fotograf: Fredrik Larsson.

påverkat av nedgrävningskanten från det äldre VA-rörets schakt. Cirka 0,7 meter längst i söder av sektionen var mer orört. Översta kulturlagret 0,10 meter tjockt, kom 0,3 meter under dagens markyta, bestående av svartbrun något humös grovkornig sand med innehåll av djurben, tegel och en skärva yngre rödgods (16-1700-tals karaktär, tillvaratogs ej). Under fanns sex stycken större stenar på rad 0,17x0,10 meter stora. Stenarna vilade på ett 0,17 meter tjockt lager med ljusgrå relativt finkornig sand med inslag av träkol och tegel. Sektion 3 blev endast fotodokumenterad. Även enstaka djurben och slaggbitar påträffades i fyllnadsmassor i det gamla VA-schaktet (tillvaratogs ej).



Figur 5. Sektion 3 utgjordes av kulturlagerrester med en mer intakt del i söder. Foto mot öster. (Fotonummer 2014-65-26). Fotograf: Fredrik Larsson.

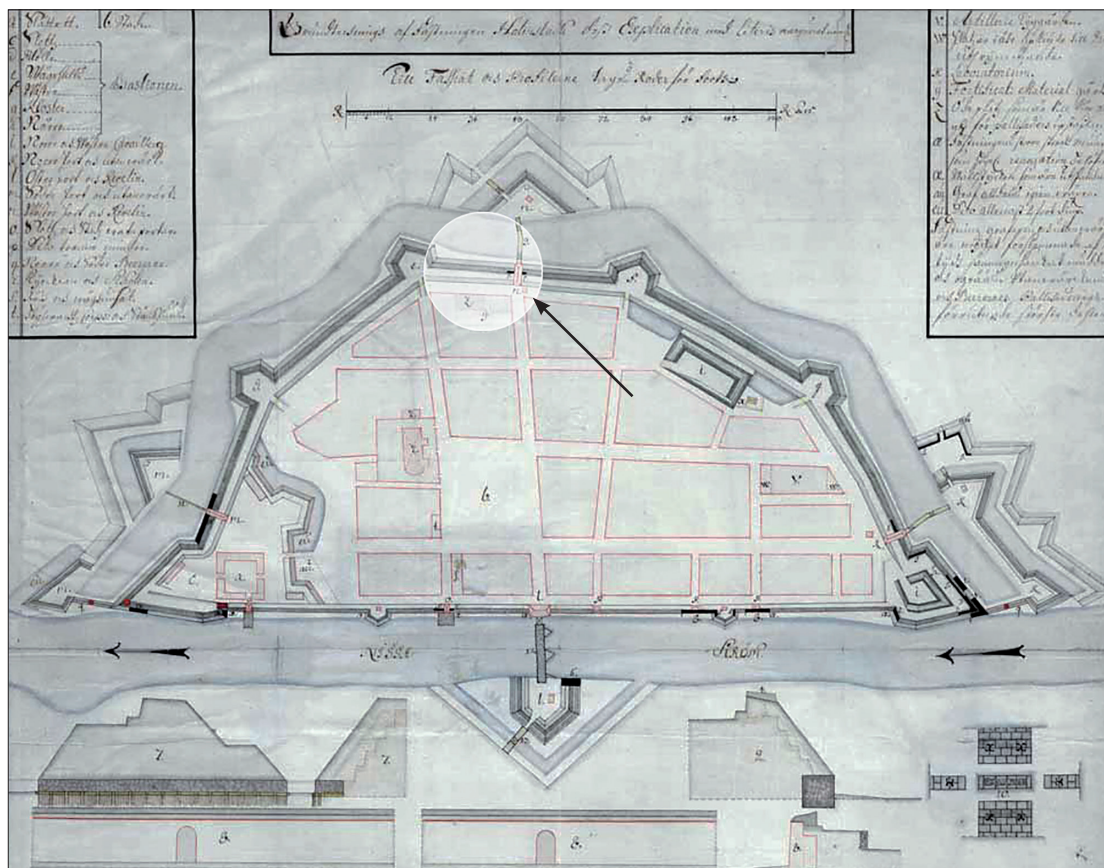
Cirka 1 meter från södra schaktkanten, schaktets östra sida på 0,8 meters djup framkom en kulturlagerrest med en tjocklek på cirka >0,03-0,05 meter och cirka 2 meter lång (sektion 4). Kulturlagret bestod av brunsvart sand. Kulturlagrets totala tjocklek var ej synlig.

För övrigt påträffades inga kulturlager eller rester av orörda kulturlager. De översta 0,2 meterna över hela schaktet bestod av fyllnadsmassor och kulturlager påträffades först under den moderna fyllnaden. Alven började vid cirka 1 meters djup i hela schaktet.

Det grävdes även serviser intill respektive fastighet men även här var söndergrävt sedan tidigare. Schaktets djup varierade mellan 1,20–1,50 meter och bredden mellan 0,8–1,4 meter där 1 meter var bredden till största delen. Schaktet återfylldes med samma massor i form av brungrå sand. Igenfyllnadsmassorna innehöll kulturlagerrester i form av tegel och enstaka skärvor av yngre rödgods. Dessa kulturlager har blivit omrörda då den äldre VA-ledningen grävdes ner. Den äldre VA-ledningen uppskattades ha en ålder av 50-100 år.

TOLKNINGSFÖRSLAG

Vallgatan har sannolikt existerat redan under medeltiden då dominikanerklostrets västra gräns gått cirka 10 meter väster om en träpalissad eller en form av plankstaket som omgärdade staden. Detta möjliggjorde en smal passage för att kunna gå längs med palissadens insida (Ljunggren 1933; Augustsson 1980). År 1529 ger den danske kungen Fredrik II order om att staden skulle befästas med "Wolde och Graffuer". År 1538 omnämns en "westre porth" (Ljunggren 1933).



Figur 6. Karta över Halmstad och befästningsverken med området för undersökningen markerat. Originalen finns i Krigsarkivet. Ritningen/planen är daterad 1695 och ingår i samlingen Stads- och fästningsplaner, Sverige, Halmstad nr 1b.

De kulturlager som frilades under den antikvariska kontrollen har sannolikt att göra med den befästningsvall som fanns runt staden eller utgör möjligen en smal passage vid befästningsvallen. Sannolikt har det, såväl som vid uppförandet av vällen som vid raseringen av den, skett omfattande markarbeten i området runtomkring, något som avspeglas i de påträffade kulturlagren i Vallgatan. Den samlade bilden av sektionerna var att sannolikt större delen av de påträffade kulturlagren utgjordes av utfyllnadslager hämtade från olika platser (se bilaga 2 och 3). Av den enstaka keramikskärva (yngre rödgods) som framkom i kulturlager samt enstaka yngre rödgodsskärvor som låg i schaktets fyllnadsmassor tyder dateringen på 1600-1700-tal men den får dock anses vara osäker då inga närmare undersökningar av kulturlagren gjordes då dessa skulle bevaras.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Då kulturlagren bevarades bör skyddet för fornlämningen inom aktuellt område för den antikvariska kontrollen kvarstå. De kulturlager som finns på platsen har sannolikt en omfattning på maximalt cirka en 1 meter eller mindre i väst-östlig riktning på grund av de fastigheter som finns på båda sidor om Vallgatan. Kunskapspotentialen på de bevarade kulturlagren bedöms vara låg till medelhög då deras omfattning i volym sannolikt är förhållandevis ringa. Möjligen skulle ett eventuellt fyndmaterial från en undersökning något bättre besvara frågor kring uppkomsten samt vilka händelser som ligger bakom skapandet av kulturlagren, om dessa utgör en del av en försvarsvall eller utgör en smal passage bredvid vallen.

REFERENSER

Augustsson, J-E. 1980. *Medeltidsstaden 20 Halmstad*. Stockholm.

Ljunggren, K.G. 1933. *Gamla Halmstads årsbok 1933*. Halmstad.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-3913-14

Eget dnr: 2014-235

Uppdragsgivare:..... Laholmsbuktens VA

Utförandetid:..... 2014-05-08-2014-07-11

Personal:..... Fredrik Larsson, Lena Bjugger, Stina Tegneshed

Höjdsystem: -

Koordinatsystem: SWEREF 99TM

Undersökt yta:..... 147 m²

Dokumentation: Samtliga schakt och kulturlager mättes i fält manuellt. Inmätningen digitaliserades i ArcGIS Halmstad2014235AK. Detta kom sedan att överföras till Intrasis Version 2.0, Halmstad2014235F. Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad. Ritningar har HMAK-nummer 4413-1(fältritning) och 4413-2 (digital renritning)

Bilddokumentation: Foton har nummer 2014-65-1-2014-65-26.

Fynd:..... -

Datering:..... Medeltid-Nyare tid

BILAGOR

Bilaga 1

Kulturlagerföljd

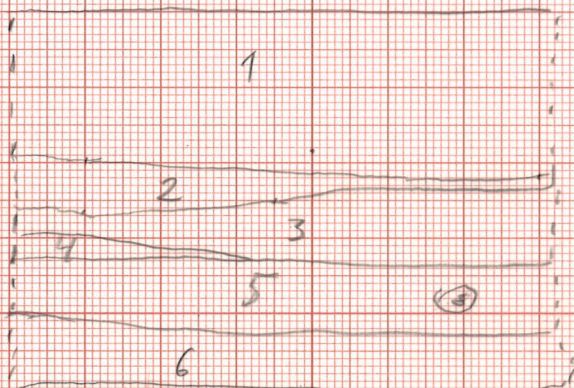
Sektion 1 från dagens markyta och neråt
0,38-0,42 meter tjockt. Fyllnadsmassor bestående av grå något grusig sand med inslag av småsten (recent).
0,02-0,14 meter tjockt. Grå relativt finkornig sand med inslag av träkol, tegel och en slaggbit.
0,02-0,18 meter tjockt. Vitgul finkornig sand.
0,01-0,06 meter tjockt. Grå finkornig sand utan komponenter
0,10-0,14 meter tjockt. Svart smetig sand med enstaka inslag av upplöst bränd lera och en större sten.
0,10-0,20 meter tjockt. Mörkgrå finkornig sand med ett handsmitt järnspik.
Sektion 2 från dagens markyta och neråt
0,30-0,60 meter tjockt. Fyllnadsmassor bestående av grå något grusig sand med inslag av småsten (recent).
0,20-0,31 meter tjockt. Gråvit flammig sand med koncentration av tegelkross.
0,22-0,40 meter tjockt. Svartgrå finkornig, smetig, med visst innehåll av lera med inslag av tegel.
0,15-0,22 meter tjockt. Gråsvart flammig sand med inslag av träkol samt vita sandlinser av mycket finkornig sand.
0,09-0,21 meter tjockt. Svargrå finkornig något smetig lerig sand med inslag av vita sandlinser.
Sektion 3 från dagens markyta och neråt
0,3 meter tjockt. Fyllnadsmassor bestående av grå något grusig sand med inslag av småsten (recent).
0,08-0,10 meter tjockt. Svartbrun något humös grovkornig sand med innehåll av djurben, tegel och yngre rödgods (16-1700-tals karaktär, tillvaratogs ej).
0,17x0,10 meter stora stenar, sex stycken.
0,13-0,17 meter tjockt. Ljusgrå relativt finkornig sand med inslag av träkol och tegel.
Sektion 4
>0,03-0,05 meter tjockt, brunsvart kulturlager synligt endast i botten av schaktet 0,8 meter under dagens mark-nivå. Kulturlagrets totala tjocklek var ej synlig.

Bilaga 2

Fältritning: HMAK4413:1

Skala 1:20

Sektion 1 mot väster →

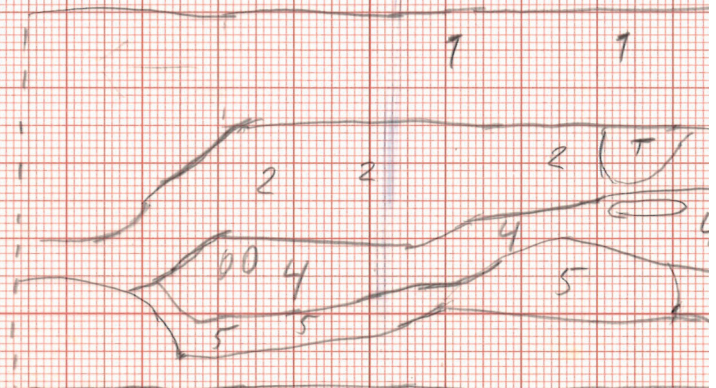


- 1) Fyllnadsmassor bestående av grå rödgrå grusig sand med inslag av småsten.
- 2) Grå relativt finkornig sand med inslag av träkol, tegel och slagg.
- 3) Vitgul finkornig sand utjämningslager.
- 4) Grå finkornig sand utan komponenter.
- 5) Svart snedig sand med enstaka inslag av upplöst bränd lera och en större sten.
- 6) Mörkgrå finkornig sand del av landsnitt spjält i järn spräckts ej.

Total kulturlager tjocklek 0,73 m

Totalt schakt djup 1,30 m

sektion 2 mot väster



- 1) Fyllnadsmassor bestående av något grusig sand med småsten.
- 2) Utjämningslager med (T) gråvit flannig sand med inslag av träkol, viss infiltrationsvassande lager.
- 3) Svartgrå finkornig något lerig sand med inslag av tegel.
- 4) Gråsvart flannig sand med inslag av träkol samt vita sandlinser mycket finkornig sand.
- 5) Svartgrå finkornig något snedig lerig sand med inslag av vita sandlinser.

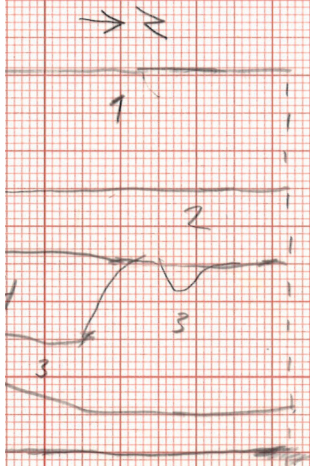
Total kulturlager

Totalt schakt djup

Alven består av mycket finkornig A

Vallgatan mellan Bragatan/Kyrkogatan
 Sektioner + skiss över schaktets norra del
 HMAK 4413

Sektion 1:20
 2014-05-08
 Vallgatan Halmstad
 Fredrik Larsson



de av grå
 ed inslag av

tegel/koncentration
 sand

hål och
 trön av

snötig
 med

nd
 ol
 av
 nd.

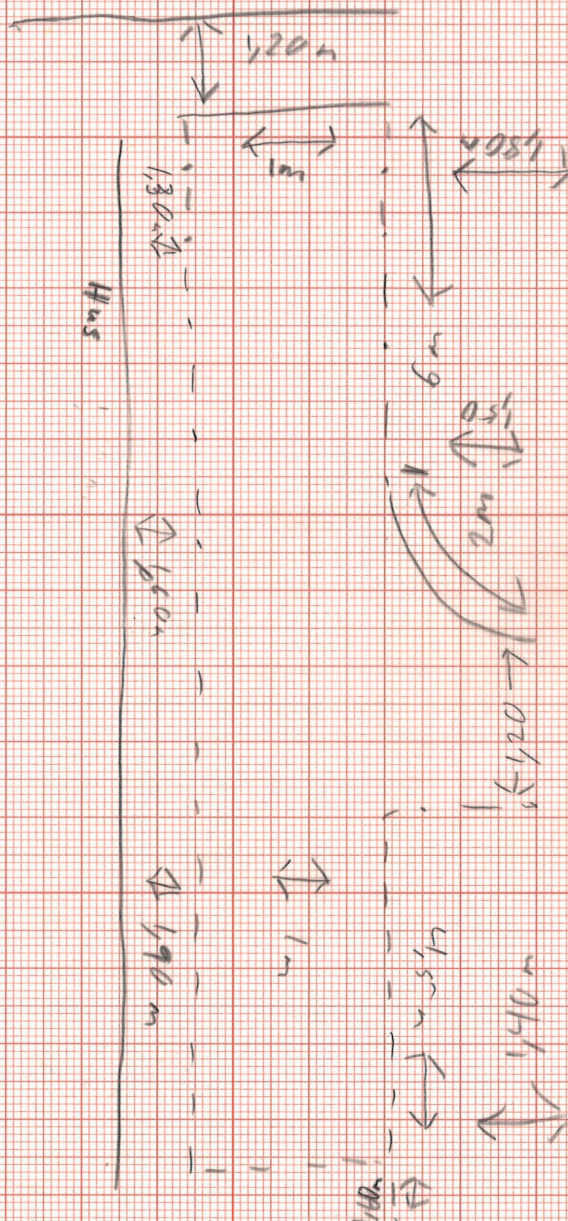
fjäcklek 9,65 meter

p 1,20 meter

av vitt
 lys sand

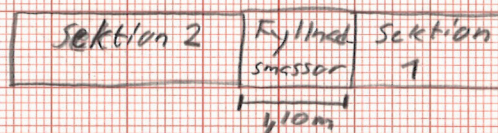
östra sidan består av
 grå relativt homogen

fyllningslager med inslag
 av tegel 1,20 m tjockt
 Gata ↑ Norr



Sektion 1
 1,50 m från
 norra schakt-
 kanten
 Sektion 2 cirka
 4 m från
 norra schakt-
 kanten

Ordningsföljd sektioner



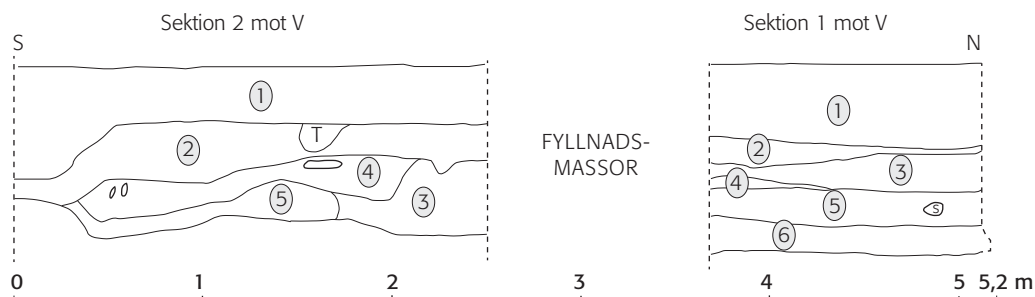
1,60 m mellan
 sektionerna
 till norra
 hörnet trappan 2

HMAK 4413:1

Bilaga 3

Renritning: HMAK4413:2

Skala 1:40



Lagerbeskrivning:

- 1: 0,30-0,60 meter tjockt. Fyllnadsmassor bestående av grå något grusig sand med inslag av småsten (recent).
- 2: 0,20-0,31 meter tjockt. Gråvit flammig sand med koncentration av tegelkross.
- 3: 0,22-0,40 meter tjockt. Svartgrå finkornig, smetig, med visst innehåll av lera med inslag av tegel.
- 4: 0,15-0,22 meter tjockt. Gråsvart flammig sand med inslag av träkol samt vita sandlinser av mycket finkornig sand.
- 5: 0,09-0,21 meter tjockt. Svargrå finkornig något smetig lerig sand med inslag av vita sandlinser.

Lagerbeskrivning:

- 1: 0,38-0,42 meter tjockt. Fyllnadsmassor bestående av grå något grusig sand med inslag av småsten (recent).
- 2: 0,02-0,14 meter tjockt. Grå relativt finkornig sand med inslag av träkol, tegel och en slaggbit.
- 3: 0,02-0,18 meter tjockt. Vitgul finkornig sand.
- 4: 0,01-0,06 meter tjockt. Grå finkornig sand utan komponenter.
- 5: 0,10-0,14 meter tjockt. Svart smetig sand med enstaka inslag av upplöst bränd lera och en större sten.
- 6: 0,10-0,20 meter tjockt. Mörkgrå finkornig sand med ett handsmitt järnspik.



KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se